

Eugen Pusić u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti

*Jakša Barbić**

UDK 929 Pusić, E.
061.12(497.5) Pusić, E.

Stručni rad / professional paper
Primljeno / received: 9. 7. 2011.
Prihvaćeno / accepted: 15. 11. 2011.

Obrađuje se uloga Eugena Pusića u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čijim je članom bio preko 35 godina. Analizirane su Pusićeve funkcije u Razredu za društvene znanosti (tajnik Razreda, urednik znanstvenog časopisa *Rad*, voditelj Kabineta za pravne, političke i sociološke znanosti *Juraj Križanić*, predsjednik radne skupine *Pravo i društvo – temeljna istraživanja*, itd.); rad na dokumentima kojima se Hrvatska akademija obraćala javnosti (pokretač, koordinator projekta i član redakcijskog odbora edicije *Hrvatska – Zadanosti i usmjerenja*, jedan od pokretača donošenja *Deklaracije o znanju 2002.*, itd.); rad u Znanstvenom vijeću za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava (predlagač osnivanja 2004., izlaganja i rasprave na osam od jedanaest okruglih stolova s kojih su objavljene knjige); kao i drugi oblici djelovanja (npr. pokretanje znanstvenih skupova, predavanja, predstavljanje knjiga, javne rasprave, itd.).

Cljučne riječi: Eugen Pusić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti, Znanstveno vije-

* Akademik Jakša Barbić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (a member of the Croatian Academy of Science and Arts, e-mail: jaksa.barbic@zg.t-com.hr)

će za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu uprava, pravo-politologija-sociologija

1. Uvod

Eugen Pusić bio je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti više od 35 godina. Za izvanrednog člana izabran je 6. lipnja 1975. a za redovitog 9. lipnja 1983. Djelovao je u Razredu za društvene znanosti. Svojim radom, mudrošću i intelektualnim poštenjem, a nadasve širokim znanjem uživao je u Hrvatskoj akademiji neprijeporan ugled. Njega se pitalo kad je trebalo odlučiti o nekom važnom pitanju i o kadrovskim rješenjima za Akademijino vodstvo, njegovo se mišljenje s poštovanjem uvažavalo, pokretao je znanstvene pothvate kojima se Akademija i danas predstavlja znanstvenoj i drugoj javnosti u najboljem svjetlu. Znatno je pridonio ugledu naše najviše znanstvene i umjetničke ustanove.

Akademik Eugen Pusić bio je iznimna ličnost na području društvenih znanosti. Njegov doprinos razvoju tih znanosti je golem, ne samo istraživanjem društvenih pojava i objavljivanjem izrazito velikog broja znanstvenih radova, u čemu mu nema premca među našim istraživačima na tom području, nego i stvaranjem generacija naših istaknutih znanstvenika koji danas čine posebnu školu njegovih sljedbenika nastavljajući istraživanja koja je on započeo i kojima se intenzivno bavio sve dok nas u dubokoj starosti 2010. godine nije napustio. Neprijeporan je njegov značajni utjecaj na znanost koja se bavi modernom državom i njezinom upravom, temeljnim pitanjima oblikovanja suvremene hrvatske države te stvaranja i djelovanja moderne državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave. To je danas jedno od krucijalnih društvenih pitanja u Hrvatskoj pristup kojem će i rješenje kojeg će odrediti budućnost hrvatskog društva. Cijeli znanstveni opus akademika Eugena Pusića obilježen je istraživanjima čiji rezultati su nezaobilazni za davanje odgovora na pitanje kakvu državu trebamo i kakvu upravu te kako to postići.

2. Funkcije u Razredu za društvene znanosti

Razred za društvene znanosti izabrao je 1989. akademika Eugena Pusića za svog tajnika, koju je dužnost vrlo odgovorno obnašao do 1994. Od 1980. bio je urednik Akademijina znanstvenog časopisa *Rad* za izdanja

Razreda za društvene znanosti. Kao urednik tog izdanja časopisa učinio je jedinstven pothvat da je Razred za vrijeme od tri desetljeća, tj. do smrti svog urednika, svake godine objavio po jedan broj, što je jedinstvena pojava u Hrvatskoj akademiji. Članovima Razreda jednostavno nije bilo moguće ne odazvati se svake godine pozivu urednika da u tom časopisu objave svoje radove. Zahvaljujući takvom redovitom objavljivanju časopisa s člancima članova Razreda za društvene znanosti, Razredu je iskazana posebna čast da se u jubilarnom 500. broju časopisa objave samo članci njegovih članova. To priznanje valja zahvaliti agilnom uredniku *Rada* koji je svojim nastojanjem i ugledom postigao da društvene znanosti budu tako redovito zastupljene među znanstvenim radovima koje objavljuju članovi Hrvatske akademije.

Promišljanja Eugena Pusića, i kad je u svojim radovima pisao o prošlosti, usmjerena su budućnosti. Tako je postupao i kao glavni i odgovorni urednik *Rada*. U predgovoru jubilarnoga 500. broja (Zagreb, 1. srpnja 2008.) pisao je o tome kako je i kada časopis nastao i iznio sadržaj njegova prvog broja objavljenog potkraj 1867. da bi u vezi s time dodao: »Sve bi to mogle biti teme i današnjih znanstvenih radova. Možda s drugačijim pristupom, možda s boljim poznavanjem činjenica, možda po drugačijim jezičnim pravilima. Ali znanstveni sadržaj iza tih naslova nije nipošto iscrpljen.« Tražeći kontinuitet rada u znanosti, Pusić nastavlja: »Čini se da su ljudi u znanosti pronašli djelatnost u kojoj se sukob oko istinitosti pojedinih tvrdnji i oko prikladnosti njihova tumačenja može uspješnije i uravnoteženije kombinirati sa suradnjom u njihovu istraživanju i formuliranju nego u većini drugih primjera ljudske interakcije. Osobito u usporedbi s područjem političkog međudjelovanja ljudi, premda se i na njemu s vremenom učvršćuju oblici u kojima je kombinirana suradnja sa sukobom. Kao što je parlamentarno višestranačje, dioba vlasti ili kontradiktorni sudski postupci. Kod nas nešto kasnije nego drugdje u Europi. Odatle i to napadno protuslovlje između diskontinuiteta naše političke povijesti u proteklih 140 godina i kontinuiteta našeg znanstvenog razvitka, kako proizlazi iz sadržaja 1. knjige *Rada*.«

Postavljajući pitanja o budućnosti časopisa, zaključuje: »Ali, u pogledu samih znanstvenih sadržaja, budućnost *Rada* ovisi o radu onih koji u njemu objavljuju svoje priloge. I o budućnosti znanosti koja, nekom svojom čudnom logikom, znade uvijek opet iznenaditi, premda se dosljedno nadovezuje na ono što je već otprije poznato. Ovaj nas 500. jubilarni broj *Rada* upozorava na to koliko je rada iza nas u povijesti Akademije, ali u isti mah podsjeća nas i na to koliko je rada još pred nama. Brojevi, kao takvi, nemaju gornje granice.«

Kao glavni urednik *Rada* za radove koje objavljuje Razred za društvene znanosti Pusić se isticao strogoćom u ocjeni priloga za objavu, preciznošću pri stavljanju primjedbi i argumentiranom predlaganju da se eventualno nešto u tekstovima dotjera, a da se to nije loše primalo zbog uvjerenja u razložnost onoga što glavni urednik iznosi i svijesti da je to u interesu kvalitete priloga koji će se objaviti. Uvijek je bio spreman za raspravu o tekstu što ga treba objaviti, ali i za promjenu svoga gledišta ako se protiv njega iznesu valjani, uvjerljivi razlozi. Tako je pridonio visokoj kvaliteti radova koje su članovi Razreda za društvene znanosti objavili u časopisu.

Eugen Pusić je u Razredu za društvene znanosti 1990. pokrenuo osnivanje Kabineta za pravne, političke i sociološke znanosti *Juraj Križanić*. Bio je njegov prvi i jedini voditelj, a to je vodstvo nakon njegove smrti preuzeo akademik Zvonko Posavec. Zadaća Kabineta je promicanje suradnje na području navedenih disciplina unutar Razreda za društvene znanosti i šireg društvenog kruga. Riječ je o tome da su predmet pravnih, političkih i socioloških znanosti vrlo složeni dinamički, nelinearni normativni društveni sustavi i procesi. Zamišljeno je da Kabinet pruži zajednički teorijski okvir za suradnju članova Razreda i znanstvenika izvan Akademije na području tih znanstvenih disciplina.

Glavni oblik rada u okviru Kabineta bila je radna skupina *Pravo i društvo – temeljna istraživanja*. Ta je radna skupina djelovala u Razredu za društvene znanosti i prije osnivanja Kabineta, a nastavila je djelovati u njegovu okviru. Predsjednik Radne skupine bio je Eugen Pusić. Radna skupina je djelovala na redovitim sastancima na kojima se raspravljalo o unaprijed dogovorenim temama, a prinosi raspravama na tim sastancima objavljivali su se u posebnim svezcima pod naslovom *Pravo i društvo*. Objavljeno je šest takvih svezaka. Riječ je o temeljnim istraživanjima na području rada skupine. Svaki od svezaka uređivala su po dvojica članova radne skupine. U uređenju pet svezaka sudjelovao je i Eugen Pusić, s time da je posljednji šesti svezak uređio sam.

Cilj i način rada radne skupine vidi se iz predgovora drugom svesku s objavljenim priložima članova skupine koji su sastavili akademici Eugen Pusić i Natko Katičić. Oni ističu »iskustva u vezi s metodom i rezultatima, te stavom i suradnjom članova Grupe i gostiju suradnika« i navode: »Što se tiče metode, cilj je Grupe da bude ne nastavni ni informacijski centar, ni sastajalište za vježbe – iako i tome svemu može poslužiti – već da bude rasadnik misli, organizacijska ustanova za stvaralački znanstveni rad, radionica istraživača, ključalište problema i sredstvo za nastojanje da se oni riješe, u stalnom međusobnom intelektualnom dodiru ... Treba napomenuti da je gotovo nemoguće reproducirati ispravno i na zadovoljstvo

sudionika složenu debatu, pa je spontano prodrila i zasad prihvaćena metoda koja se čini da je najbliža vjernom prikazu spleta mišljenja: davanje prilike članovima i njihovo poticanje da i pismeno iznesu svoja stanovišta, da diskutuju o njima prodube, bilo spontano, bilo na molbu drugih članova, bilo prije, bilo poslije usmenog izlaganja, bilo kratkim sažecima, bilo i zaokruženim napisima, sa znanstvenom aparatom, citatima i bilješkama na dnu stranice, bilo bez toga, kao početak razmatranja ili kao reakciju na već izneseno.«

Obrađivane su različite teme, ali je pritom bilo bitno da ih se uvijek razmatralo temeljito i s različitih aspekata. Među njima su dominirale teme o državi, vlasti, teoriji prava, legitimnosti, normativnosti, politici i pravu, vlasništvu. Posebno su bile zanimljive rasprave o društvenom vlasništvu u vrijeme kad je ono u nas bilo dominantno s kritičkim primjedbama na njegovu teorijsku osnovu i na provedbu u praksi koja nije mogla pri tome zaobići institute klasičnog građanskog prava. Dobro elaborirane i utemeljene kritike tog pravnog instituta kojima se upućivalo na ishitrena rješenja iznesene u tim raspravama kasnije su bitno pridonijele napuštanju Zakona o udruženom radu i društvenog vlasništva.

U suradnji s Kabinetom za pravne, političke i sociološke znanosti *Juraj Križanić* u Razredu za društvene znanosti djelovao je i Odbor za izradu *rječnika hrvatskog pravnog i upravnog nazivlja od početka 19. stoljeća do danas*. Koordinator tog odbora bili su akademici Eugen Pusić i Siniša Triva. Odbor je dovršio prvu fazu prikupljanja materijala (natuknice u kontekstu) i obavio pripreme za drugu fazu rada: lingvističku i stručnu ocjenu natuknica, uspoređivanje s postojećim pravno-povijesnim činjenicama, odgovarajuće značenje u drugim rječnicima.

U Razredu za društvene znanosti djelovao je i Odbor za znanstvenu problematiku samoupravljanja osnovan 1976. a Eugen Pusić bio je njegov predsjednik od 1983. Djelatnost Odbora vidljiva je iz tri objavljene knjige s priložima njegovih članova koje je uredio Eugen Pusić.

3. Rad na dokumentima kojima se Hrvatska akademija obraćala javnosti

Poslanje Hrvatske akademije od njezina je početka da djeluje kao krovna znanstvena i umjetnička ustanova pa stoga okuplja sve znanstvenike i stručnjake u nas, bez obzira na to jesu li njezini članovi, koji mogu pridonijeti davanju odgovora za važna društvena i druga pitanja od značenja

za sredinu u kojoj djeluju. Pusić je toga bio svjestan pa je u presudnim vremenima za hrvatsko društvo inicirao, organizirao i dao bitan doprinos stvaranju i objavi dokumenata kojima se Akademija obraćala javnosti.

Tako je kao tadašnji tajnik Razreda za društvene znanosti pokrenuo i bio koordinator projekta te član redakcijskog odbora edicije *Hrvatska – Zadanosti i usmjerenja* (1992.). Pusiću je bilo jasno da netom stvorena i međunarodno priznata Republika Hrvatska, zahvaćena na samom svom početku vihorom rata, mora imati viziju svoje budućnosti. Moderna država je ionako jedna od bitnih tema kojima se bavio Eugen Pusić. Stoga je razumljivo da je, imajući na umu, kako on to kaže, »državu kao pojavu društvene stvarnosti«, ali i »državu kao normativni ideal koji bi tek trebalo ostvariti«, smatrao potrebnim da se Hrvatska akademija oglasi programatskim dokumentom kojim će uputiti na ono što se u novoj državi tek treba učiniti kako bi ona zadovoljavajuće obavila svoju funkciju u društvu. Hrvatska je država u to vrijeme već bila društvena stvarnost, ali iz razumljivih razloga nije mogla u normativnom smislu pružiti ono što se traži od moderne države. Zato je njezin razvoj trebalo usmjeriti prema ostvarenju i tog zahtjeva. Velikim je dijelom bila i Pusićeva zasluga da je to na vrijeme prepoznato pa je Akademija pravodobno ispunila svoje društveno poslanje izraženo u njezinu osnivačkom aktu. Djelujući kao savjest nacije, i Pusićevom zaslugom te njegovim velikim doprinosom, Akademija se pravodobno obratila javnosti i dala viziju moderne Hrvatske. Bili su to prilozi za strategiju hrvatskog razvoja. Stoga nisu opravdane stalne kritike upućene Akademiji da se ne bavi suvremenim potrebama hrvatskog društva. Šteta je što se njezina vizija nije ostvarila.

Hrvatska – Zadanosti i usmjerenja tekst je opsega knjige od 139 stranica podijeljen u dva dijela: I. Zadanosti i II. Usmjerenja. Osnovni tekst *Polazišta* napisao je Eugen Pusić. U njima Pusić iznosi temelj istraživanja, tj. temelj za cijeli dokument kojim se Akademija obraća javnosti. Polazi od toga da je odlukom Sabora Hrvatska konstituirana kao samostalna država i nakon toga nastavlja: »Postavljaju se pitanja koja se dotad nisu postavljala, zahtijevaju se promišljanja koja dosada nisu bila aktualna. Valja nam temeljitije uočavati mogućnosti, jasnije formulirati nacionalni interes, suočiti se odlučnije s dilemama pred koje nas tijek povijesti postavlja. Kako bi na tom temelju, u demokratskom političkom procesu mogao nastati plan akcije, kako bi se tako mogla iskristalizirati nacionalna politika.« Nakon što opisuje ulogu političkih stranaka u tome, Pusić ističe ulogu Akademije i kaže: »Akademija je, naprotiv, nacionalna institucija druge vrste. Njezina je odgovornost da dugoročno promišlja nacionalnu situaciju, evidentira konstante, uočava mogućnosti u razvoju, identificira probleme i alternati-

ve u njihovu rješavanju. Ali ne tako da preuzme na sebe funkciju politike i izrađuje akcijske programe. Zadanosti naše situacije proizlaze iz povijesti, iz neizbježnosti položaja u prostoru, iz ljudi koji čine našu zajednicu i njihova identiteta kao zajednice, iz kulture koju je ta zajednica stvorila, iz našeg društvenog razvoja i gospodarskih potencijala. Na njih se vežu glavni problemi sadašnjeg trenutka i usmjerenja u rješavanju problema koje smo sada u stanju uočiti.«

U *Polazištima* se nadalje ističe kakva se Hrvatska zamišlja u budućnosti i kaže: »Pred očima nam je Hrvatska kao slobodna, tolerantna, uspješna i civilizirana zemlja koja u svakom od ova četiri mjerila postupno doseže mjeru onog što je kao najnaprednije ostvareno u Europi. Zemlja je slobodna prema van ne time što je odvojena od ostalog svijeta, nego time koliko je ravnopravna u svojim što gušćim vezama s ostalim svijetom. A slobodna je prema unutra u onoj mjeri u kojoj su slobodni njezini građani. Željeli bismo živjeti u zemlji u kojoj nitko nije unaprijed bolji od drugoga, ali u kojoj nitko nije ni unaprijed lošiji. Nikakve objektivne značajke niti ikakva subjektivna uvjerenja, ni porijeklo, ni rasa, ni narodnost, ni vjera, ni politička orijentacija, ni umjetnički ukus, ni način osobnog života ne može biti temelj pretpostavljanju ni zapostavljanju.« Nakon što se navodi kako je potrebno stalno raditi na ostvarenju tog cilja, nastavlja se: »Društva koja u tome zaostanu zahvaća negativni vrtlog koji ih vuče u siromaštvo, sivilo, osjećaj promašenosti i sve ostale nuspojave od kojih ljudi u takvu položaju pate. Ali, ako je bogatstvo nužan, ono nije i dovoljan uvjet za civilizirano društvo. Civilizacija koja je rezultat djelovanja institucija i osobnih usmjerenih napora svakog pojedinca pretpostavlja odgojenost, unutarnju discipliniranost, odnjevovanost ponašanja, mišljenja i osjećanja ljudi. Na tom putu nema brza napredovanja. Ali i najduži put počinje prvim korakom, odlukom da tim putem želimo ići.«

Dio o zadanosti zapravo je snimak tada postojećeg stanja izražen iznošenjem povijesnih oblika hrvatske državnosti, prikazom Hrvatske u prostoru, stanovništva Hrvatske, njezine kulture (jezika, književnosti, likovne umjetnosti, glazbe), društva i gospodarstva. U drugome dijelu razrađuju se usmjerenja po područjima: znanosti, duhovno moralna polazišta za budućnost Hrvatske, usmjerenja u vezi s državom, socijalnom politikom, prosvjetom i zdravstvom. Programatski se izražavaju pravci razvoja za svako od tih područja i zaključuje: »Mali narodi u razvoju, s teškim nasljeđem mučne prošlosti, mogu samostalno opstati samo ako su sposobniji, pametniji i marljiviji od znatno većih i velikih naroda. Od malih i slabih traži se više nego od većih, moćnijih i bogatijih. Svatko neka radi na unapređivanju vlastitog interesa, odatle jedino može proizaći opći napredak,

a svi moramo sudjelovati u određivanju onih zajedničkih načela koja su u stanju osigurati pravednost.«

Eugen Pusić nije bio osoba koja bi se ograničila samo na pokretanje tako važnog projekta kojim bi se dale smjernice za razvitak hrvatskog društva i za djelovanje netom stvorene države, nego je pratio i primjenjuje li se u praksi ono što je predloženo. Tako je osam godina poslije inicirao donošenje deklaracije Predsjedništva Hrvatske akademije *Hrvatska na pragu trećeg tisućljeća* iz travnja 2000. u kojoj Predsjedništvo upućuje na ono što je predloženo i upozorava da se po tome ne postupa iznoseći razloge za već izražena stajališta Akademije. Glavni doprinos izradi tog dokumenta dao je Eugen Pusić.

Nastavno na to Pusić je bio i među pokretačima donošenja *Deklaracije o znanju* koju je Predsjedništvo Hrvatske akademije usvojilo 17. prosinca 2002. Ta je deklaracija donesena deset godina nakon već prethodno spomenutog obraćanja javnosti i počinje znakovitim riječima: »Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti smatra svojom dužnošću *zazvoniti na uzbunu* zbog stanja u kojemu je hrvatsko društvo s obzirom na znanje i njegovu primjenu u razvitku, i ukazati na perspektive.« To je tipično za Pusića – neposredno i jasno upućivanje na problem i nakon toga kratko, jezgrovito i sustavno elaboriranje onoga što se želi reći u obliku poruke koja se odašilje javnosti. Kratka Deklaracija poslije je dopunjena i zapravo razrađena opsežnijim dokumentom *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja* koji je Predsjedništvo Akademije usvojilo 25. veljače 2004. Ta dva dokumenta objavljena su 2004. u posebnom izdanju kojem je Eugen Pusić napisao pogovor. U njemu je iznio razloge zbog kojih Hrvatska akademija iznosi u javnost svoja gledišta. Pusić o tome piše: »Htjeli smo na jednom mjestu prikupiti i povezano predstaviti problematiku koja pripada raznim stručnim područjima, ali po svojim uzrocima i po svojim posljedicama čini cjelinu i bitno utječe na položaj naše zemlje sada i u budućnosti. Treba naglasiti izvanrednu urgentnost problema na koje ovaj materijal upućuje. Tendencije slabljenja našeg položaja, u usporedbi sa zemljama koje su slične našoj po veličini i razvojnom putu u posljednjim desetljećima, same sebe pojačavaju. S koncentracijom svih naših snaga i mogućnosti na preokret tih tendencija u postojano napredovanje treba krenuti odmah. Akademija želi potvrditi svoju namjeru da aktivno i sistematski sudjeluje u javnoj raspravi o ključnim pitanjima našeg razvitka.«

U pogovoru Pusić pledira za javnu raspravu o ulozi znanja u razvitku društva a Akademijine dokumente smatra inicijativom za to i, govoreći o ulozi Akademije, nastavlja: »Ne smatramo da znamo više i da nam je put u budućnost jasniji nego drugima. Uvjereni smo, naprotiv, da upotrebljiv pro-

gram može proizaći samo iz zbrajanja, povezivanja, međusobnog poboljšavanja i usavršavanja svih nastojanja u tom smjeru, a ne iz jednokratnog cjelovitog proglašenja bilo kojeg tijela, ma kakvim formalnim autoritetom raspolagalo. Samo zajedničkim djelovanjem mnogih ustanova i pojedinaca mogu se ustanoviti problemi i raspraviti alternativni putovi njihova rješavanja. Samo se u takvoj raspravi mogu utvrditi prioritete, samo kroz razmjenu mišljenja može dozreti zajednička svijest o kritičnim točkama od kojih valja krenuti u raspletanje naše situacije. Osim toga svaki program razvitka vrijedi samo onoliko koliko je ostvariv. A njegova ostvarljivost ovisi o mjeri u kojoj je usvojen od što većeg broja ljudi koji će trebati uložiti svoj trud i svoje oduševljenje u njegovo ostvarivanje. Smatramo da rasprava o ciljevima i načinu našeg napredovanja pridonosi tome da čitava problematika dopre do svijesti većeg broja ljudi u ovoj zemlji, te tako pripomogne da program koji će se iz tog raspravljivanja iščahuriti postane dio našeg života i stvarnosti, a da ne ode u hrpu ispraznih želja.«

Pusić nastavlja navođenjem onoga što će Akademija činiti ubuduće i ističe nekoliko temeljnih teza: »Znanje je postalo glavna proizvodna snaga u ljudskom društvu i glavni uvjet uspješnosti. Hrvatska treba znanjem unaprijediti tehnološki razvitak i time spriječiti produbljivanje njezine sadašnje tehnološke zaostalosti. U razvoju obrazovanja težište treba prvenstveno biti na poboljšanju kvalitete nastave i na adekvatnijim sadržajima. U znanstvenom radu prva i trajna zadaća je poboljšanje kvalitete i primjena svjetskih kriterija vrednovanja. Težište treba staviti na primjenu znanja. Treba se usmjeriti prema uvođenju i učvršćivanju vladavine prava bez koje nema razvijenog društva.«

U svom pogovoru Pusić je zapravo nagovijestio ono što će Akademija činiti u narednim godinama. Spomenuti su dokumenti, međutim, bili temelj tom kasnijem djelovanju. U vezi s time naveo je: »Akademija je stvorila organizacijski oblik koji se čini posebno prikladnim za tu zadaću: njezina znanstvena vijeća. Znanstvena vijeća obuhvaćaju članove Akademije koji se bave pojedinim znanstvenim područjem, kao i širi krug znanstvenika i stručnjaka izvan Akademije aktivnih u radu na odgovarajućoj znanstvenoj problematici odnosno u primjeni tog znanja na rješavanju praktičnih problema.« U to vrijeme Akademija je imala 14 takvih vijeća. Iste godine Pusić je pokrenuo osnivanje novog Znanstvenog vijeća za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava koje djeluje pod pokroviteljstvom Razreda za društvene znanosti.

Kao što je to Pusić predvidio, u neku ruku i najavio, Hrvatska akademija se i nakon objave spomenutih dokumenata opetovano nastavila obraćati javnosti u vezi s važnošću znanja u hrvatskom društvu pa je njezino Pred-

sjedništvo 28. studenoga 2007. usvojilo dokument *Obrazovanje za tehnološki ovisno društvo znanja* i nakon toga 30. travnja 2008. dokument *Inovativnost, istraživačko sveučilište i poduzeće zasnovano na znanju*. Time je kao najviša znanstvena i umjetnička ustanova Hrvatske postupila onako kako može djelovati takva nacionalna institucija – rezultate svog istraživačkog rada iznosi u javnost jer znanost, budući da ne djeluje *iure imperii* pa stoga i ne raspolaže sankcijama, može djelovati na društvo jedino snagom uvjerljivosti argumenata kojima potkrjepljuje svoja stajališta. Točno onako kako je to Pusić predvidio. Ove godine je u nastavku rada na isticanju potrebe znanja u Akademiji održan i okrugli stol *Znanje – temelj konkurentnosti i razvoja*, s kojega su javnosti poslane poruke razradom onoga što je bilo izrečeno u dokumentima za donošenje kojih je Pusić bio jedan od pokretača. Objavljena knjiga tog naslova učinila je da te poruke ostanu zabilježene. Realno je očekivati da će se nastaviti Pusićevo zamisao o ulozi Akademije na izučavanju i propagiranju uloge znanja u društvu.

Opetovano obraćanje Hrvatske akademije javnosti da bi istaknula važnost znanja u društvu i njegovu ulogu u razvitku društva te raspravljanje o tome na okruglom stolu pokazuju kako je dobro i pravodobno Pusić pokrenuo to pitanje i sudjelovao u stvaranju ispravnog gledišta Akademije koje je iznijela u javnost. Razvoj odnosa prema znanju u Europskoj uniji potvrđuje ispravnost postavki Akademije iznesenih prije nego što se u dokumentima Unije to jasno izrazilo, ali nažalost i inertnost države, u usporedbi s drugima, koja nije postupila po danim preporukama. Zato je Hrvatska akademija na spomenutom okruglom stolu ponovo zazvonila na uzbunu jer se odnos prema znanju nije promijenio od vremena kad je to prvi put učinila. U knjizi *Znanje – temelj konkurentnosti i razvoja* objavljeni su, pored uvodnih izlaganja, i rasprave na istoimenom okruglom stolu, i svi ovdje spomenuti Akademijini dokumenti o znanju, uključujući i one u izradi kojih je velik doprinos dao i Eugen Pusić. Čitatelj tako stječe uvid u to kako je Akademija u vezi sa znanjem na vrijeme predlagala ciljeve koje treba ostvariti i način kako to postići, kako je u tome bila na razini onoga što se danas poduzima u naprednim društvima i kako se u nas nažalost po tome ne postupa.

4. Rad u Znanstvenom vijeću za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava

Na prijedlog Eugena Pusića Razred za društvene znanosti donio je 2004. odluku kojom je predložio da Hrvatska akademija osnuje Znanstveno vi-

jeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava pa je te godine ono i bilo osnovano. Pusić je vrlo aktivno sudjelovao u radu Znanstvenog vijeća koje po okruglim stolovima koje je održalo, raspravama koje je organiziralo te objavljenim knjigama valja ubrojiti među najaktivnija Akademijina vijeća, a u razdoblju u kojem djeluje riječ je o najaktivnijem vijeću.

S obzirom na područje djelovanja tog vijeća s razlogom se moglo očekivati da će Pusić usprkos već poodmakloj dobi aktivno sudjelovati u njegovu radu. I zaista, bio je vrlo aktivan. Vijeće je dosad održalo 14 okruglih stolova o najaktualnijim društvenim temama, najčešće vezanim uz pravo. Ono je postalo priznati forum u zemlji na kojem se okupljaju vodeći znanstvenici i praktičari koji, polazeći od svojih znanstvenih spoznaja i iskustava te stanja u drugim zemljama, analiziraju sadašnje stanje u nas i predlažu argumentirana rješenja za njegovo poboljšanje, što je bitan doprinos reformama koje treba provesti u hrvatskom društvu. Vijeće ispunjava zadaću koju je Pusić, govoreći o provođenju *Deklaracije o znanju* i dokumenta *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja*, namijenio znanstvenim vijećima pa stoga njegovo djelovanje odgovara Pusićevim očekivanjima.

Da bi Znanstveno vijeće moglo ostvariti svoje poslanje, pokrenut je nakladnički niz *Modernizacija prava*. U njemu Znanstveno vijeće objavljuje knjige s unaprijed napisanim uvodnim izlaganjima i ispisima snimljene i autorizirane rasprave sa svakog od održanih okruglih stolova tako da ono što je na njima izrečeno i zaključeno ne bude prepušteno zaboravu, nego ostaje zabilježeno da se s time mogu služiti čitatelji, pa i oni koji nisu sudjelovali u radu okruglih stolova. Na taj način Hrvatska akademija šalje poruke s održanih znanstvenih rasprava. Do sada je objavljeno 13 knjiga s isto toliko održanih okruglih stolova, a objavljivanje knjige s 14. okruglog stola je u pripremi.

Eugen Pusić vrlo je aktivno sudjelovao s uvodnim izlaganjima i u raspravi na osam održanih okruglih stolova od ukupno jedanaest, koliko ih je održano za njegova života. U radu tih okruglih stolova sudjelovao je doslovno do svog posljednjeg dana jer je njegov zadnji rad *Društvena uloga lokalnih političkih i upravnih jedinica* objavljen u 11. knjizi spomenutog nakladničkog niza *Nova hrvatska lokalna i regionalna samouprava* mjesec dana nakon njegove smrti.

Trinaest dosad objavljenih knjiga nose naslove isto toliko okruglih stolova, i to: *Strategija reforme pravosudnog sustava*, *Reforma hrvatske državne uprave*, *Nacionalni program suzbijanja korupcije*, *Reforma upravnog sudstva i upravnog postupanja*, *Reforma pravnog obrazovanja*, *Modernizacija hrvatskog stvarnog prava*, *Pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji: Ograničenje suverenosti i afirmacija državnosti*, *Građanskopravna odgovornost u medicini*,

Hrvatska država i uprava, Hrvatsko ustavno sudovanje – de lege lata i de lege ferenda, Nova hrvatska lokalna i regionalna samouprava, Dvadeseta obljetnica hrvatskog Ustava i Izbori zastupnika za Hrvatski sabor i referendum. Od prvih jedanaest knjiga s isto toliko održanih okruglih stolova održanih za njegova života Eugen Pusić nije imao svoje priloge samo u knjigama *Strategija reforme pravosudnog sustava, Građanskopravna odgovornost u medicini i Hrvatsko ustavno sudovanje – de lege lata i de lege ferenda.*

Uredio je jednu od najopsežnijih knjiga objavljenih u nakladničkom nizu, knjigu *Hrvatska država i uprava* (2008) u kojoj je objavljeno njegovo uvodno izlaganje, zaključak i pogovor. Uvodno izlaganje ima naslov *Hrvatska država i uprava – stanje i perspektive.*

To pokazuje koliki je bio doprinos Eugena Pusića održavanju okruglih stolova. Zato se s pravom može reći da on nije bio samo inicijator osnivanja Znanstvenog vijeća, nego i jedan od najaktivnijih sudionika u znanstvenim raspravama koje su vođene na okruglim stolovima što ih je organiziralo Znanstveno vijeće.

5. Drugo djelovanje u Hrvatskoj akademiji

Osim sudjelovanja u radu stalnih tijela Razreda za društvene znanosti i tijela Hrvatske akademije koja djeluju pod nadzorom Razreda, Eugen Pusić je pokretao održavanje znanstvenih skupova, predavanja, predstavljanje knjiga i javnih rasprava. Osim što je to pokretao, sudjelovao je u održavanju takvih javnih manifestacija.

Opseg njegova djelovanja u Hrvatskoj akademiji vidi se iz podataka sadržanih u katalogu Akademijine knjižnice. Tamo se pod njegovim imenom navodi 105 kataloških jedinica koje se odnose na njegov rad u Akademiji. One se odnose na objavljene tekstove u obliku članaka, uvodnih izlaganja na znanstvenim skupovima, sudjelovanja u raspravama na tim skupovima, na javna predavanja, uređivanje zbornika radova s predgovorom ili pogovorom, sudjelovanja u izradi Akademijinih dokumenata, spomenice preminulim akademikima i nekrologe.

Velikim dijelom riječ je o tekstovima napisanim u nekoj od navedenih funkcija u Razredu za društvene znanosti, ali ostaje znatan dio onoga što je Eugen Pusić radio i izvan toga. Ovdje se primjerice navodi samo nešto od tih drugih djelovanja kako bi se pokazala širina njegova znanstvenog interesa.

Tako je 1989. na njegovu inicijativu u Akademiji održan znanstveni skup *Francuska revolucija – ljudska prava i politička demokracija nakon dvjesto*

godina. To je bio skup Razreda za društvene znanosti s kojeg je objavljena knjiga, a uredio ju je Eugen Pusić. U knjizi je objavljen i njegov prilog pod naslovom *Aktualnost poruka francuske revolucije*.

Eugen Pusić organizirao je u Akademiji javne rasprave o značajnim društvenim temama na koje je privlačio članove Akademije i druge znanstvenike te istaknute praktičare. Tako je, primjerice, 19. veljače 2003. održana javna rasprava o ulozi države povodom objavljivanja njegove knjige *Upravljanje u suvremenoj državi*. Uvodna izlaganja za raspravu iznijeli su akademici Dušan Bilandžić i Eugen Pusić te prof. dr. sc. Ivan Šimonović. Javna rasprava u Akademiji održana je i 22. studenoga 2006. o slobodi i jednakosti u društvenim institucijama za koju su uvodna izlaganja iznijeli akademici Eugen Pusić i Zvonko Posavec. U Akademiji su 18. lipnja 2008. održani i znanstveni razgovori na temu *Identitet Europe* za koje su uvodna izlaganja iznijeli akademici Eugen Pusić i Zvonko Posavec te prof. dr. sc. Goran Gretić.

Od javnih predavanja Eugena Pusića u Akademiji ovdje se navodi samo njegovo predavanje održano 12. prosinca 1996. o temi *Uloga države*, jer su država, njezina uloga, struktura i način djelovanja te razmatranja o državi u budućnosti, uvijek povezani s genezom njezina nastanka i funkcijama koje je preuzimala i danas preuzima, bile njegove omiljene teme kojima se bavio cijeli život.

6. Umjesto zaključka

U Eugenu Pusiću Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti imala je jednog od svojih najistaknutijih članova. On je to bio ne zbog dugotrajnosti svoga članstva u Akademiji, premda se ubraja u njezine dugogodišnje članove, nego zbog vrlo aktivnog djelovanja kojim je nesumnjivo pridonio ugledu te ustanove. U Akademiji je pokretao mnogobrojna događanja i u njima aktivno sudjelovao. Širinom svog znanstvenog interesa pokrivao je više znanstvenih područja jer ga nije zanimalo samo pravo, nego i sociologija, politika, upravljanje sustavima i druga srodna područja, što mu je omogućilo da temu kojom se bavi promatra s više motrišta i tako lakše uđe u njezinu bit. Imao je nepogrešiv osjećaj za izbor tema koje treba obraditi kako bi se postiglo da se neka zadana tema zadovoljavajuće razmotri i tako obradi kao cjelina.

Gotovo da se ne može naći način Akademijina djelovanja u kojemu Eugen Pusić nije sudjelovao. Iz prikaza njegova rada vidi se da je objavljivao

knjige i članke, organizirao i sudjelovao u znanstvenim raspravama, uređivao časopise i zbornike radova, održavao javna predavanja, pisao uvodna izlaganja za skupove raznih vrsta, rado se odazivao pozivu da održi uvodna izlaganja i sudjeluje u raspravama na skupovima i kada im nije bio pokretač ni organizator, pisao spomenice preminulim akademikima, nekrologe, predgovore i pogovore mnogim Akademijinim izdanjima. To nije činio sporadično, s vremena na vrijeme, nego je to bilo njegovo stalno djelovanje, ustaljeni način rada jednakim tempom i u vrijeme kad je bio u poodmakloj dobi i narušena zdravlja. Dokaz za to je i već njegov spomenuti posthumno objavljen posljednji članak koji je zapravo bio prilog održanom Akademijinom znanstvenom okruglom stolu o prvorazrednoj aktualnoj društvenoj temi.

U vrijeme kad mu je zdravlje već bilo ozbiljno narušeno pozivao je znanstvenike u svoj dom da s njima podijeli mišljenje, pokretao rasprave i predlagao održavanje skupova ili pisanje radova. Uvijek je oko sebe okupljao one za koje je smatrao da mogu pridonijeti rješenju problema koji ga je zanimalo, rado je slušao što drugi misle i to uvažavao ili argumentirano otklanjao na dostojanstven i pristojan način, a znao je i nečiji naizgled nevažan detalj, podatak, misao, stajalište, motrište razradom pretvoriti u važan argument za ili protiv nekog svog stajališta. Uživao je u organiziranju rasprava i okupljanju onih koji su spremni o nečemu raspravljati.

Na prijedlog Hrvatske akademije, koji je jednoglasno donesenom odlukom inicirao Razred za društvene znanosti, Eugenu Pusiću dodijeljena je 2010. Nagrada Grada Zagreba za znanost. Bilo je to samo jedno od brojnih priznanja koje je dobio za doprinos znanosti, i to posljednje koje je primio. Akademija je predlaganjem svoga istaknutoga člana za dodjelu te nagrade pokazala da visoko cijeni njegov doprinos ugledu i djelovanju te ustanove.

U Razredu za društvene znanosti značio je mnogo i bio neosporan autoritet. Morat će se uložiti dosta truda da se u njemu nastavi djelovati tempom i načinom kako je to činio Eugen Pusić. Razred danas tako i postupa.

EUGEN PUSIĆ IN THE CROATIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

Summary

Eugen Pusić was a member of the Croatian Academy of Sciences and Arts for more than 35 years. The paper describes his role and analyses his functions in this institution. Pusić's functions in the Social Sciences Department of the Academy included the post of Department's Secretary; the position of Editor of the scientific journal Rad; the position of Head of the Cabinet for Legal, Political, and Sociological Sciences Juraj Križanić; the position of President of the working group Law and Society – Basic Research; etc. He also worked on the documents through which the Academy addressed the public (he initiated the edition Croatia – Givens and Orientations, coordinated the project, and was an Editorial Board member; he was one of the initiators of the Declaration on Knowledge in 2002, etc.). Further, he was active in the Scientific Council for State Administration, Judiciary, and the Rule of Law (he initiated its establishment in 2004 and presented papers at 8 out of 11 round tables, followed by the books). Professor Pusić was engaged in other activities – he prepared scientific conferences, lectures, public debates – and was active in many other fields.

Key words: Eugen Pusić, Croatian Academy of Sciences and Arts, Social Sciences Department, Scientific Council for State Administration, Judiciary, and the Rule of Law, law, political science, sociology

